

тематики у світовій науковій літературі немає праць про роль бюджетно-податкових важелів в економіці країн, подібних до України в контексті різних макроекономічних теорій.

Мета статті. Мета статті полягає у висвітленні ролі бюджетно-податкових важелів впливу на економіку в різних макроекономічних концепціях і визначенні можливого механізму дії цих важелів в умовах економіки України.

Виклад основного матеріалу. Класична модель функціонування економіки успішно діяла до 1930-х років минулого століття, коли власне розпочалась Велика депресія у США. На заміну їй прийшла стандартна кейнсіанська модель, яка мала величезний вплив на прийняття рішень економічної політики з кінця 1930-х до середини 1970-х років. З того часу і до сьогодні відбувалась перманентна реінкарнація класичної теорії та еволюція кейнсіанських принципів. На сьогодні мейнстрім економічної теорії складається з неокласичної теорії сторони пропозиції та неокейнсіанства, що розглядає сторону попиту, як основний об'єкт для впливу зі сторони економічної політики. Зміна моделей функціонування економіки відбувалась не через те, що вони були хибними протягом усього часу, а через так зване «зміщення парадигми» – у світі постійно змінюються економічні умови, часто це відбувається через екзогенні фактори. Як наслідок, виникає потреба в нових теоріях, які краще пояснюють поточну реальність. Між усіма концепціями, що буде розглянуто, існує безліч відмінностей, які часто носять некритичний характер, однак фундаментально відрізняються лише у кількох припущеннях, які, однак, „роблять” рецепти застосування фіскальних стимулів кардинально протилежними [4].

Для початку введемо функцію попиту на ринку товарів у наш аналіз:

$$Y=C+I+G+(Exp-Imp) \quad (1)$$

де Y - національний дохід, C – внутрішнє споживання, I – капітальні інвестиції, G – урядове споживання, $(Exp-Imp)$ – чисте зовнішнє споживання. Запропоноване рівняння вказує на те, що національний дохід дорівнює сукупним витратам в економіці.

Як видно з рівняння (1), зміщення прямої сукупних витрат вгору може бути досягнуто через споживчі витрати, капітальні інвестиції, урядові витрати, збільшення експорту або зниження імпорту. В свою чергу, у розпорядженні уряду є лише три інструменти для впливу на функцію витрат – урядове споживання, податки та пропозиція грошей. У центрі нашої уваги є перші два інструменти, однак їх дія стає цілком зрозумілою лише через призму змін на ринку грошей, що також є надважливими. Для подальшого аналізу введемо кілька додаткових функцій, які допоможуть нам краще зрозуміти дію економічного механізму. Функція приватного споживання може бути

$$C = \bar{C} + aY + bW1 \quad (2)$$

де, \bar{C} – автономне споживання, що не залежить від рівня доходу і включає особисті смаки та очікування споживачів; Y – національний дохід; W – рівень багатства (фінансові та матеріальні активи); a – гранична схильність до

споживання (MPC); b – граничний вплив багатства на рівень споживання. Відразу зазначимо, що складова bW відображає «ефект багатства» (*wealth effect*), тобто рішення щодо споживання, що приймаються домогосподарствами, виходячи з поточного та очікуваного стану їх активів у майбутньому. Так, якщо ціни на активи домогосподарств ростуть, то і споживчі витрати також мають зростати. Щоправда, значення коефіцієнту b зазвичай є досить низьким, тому часто ефект багатства ігнорується при аналізі.

Функцію інвестицій представимо:

$$I = \bar{I} - fi \quad (3)$$

де, \bar{I} – інвестиційні очікування; f – чутливість приватних капітальних інвестицій до змін у відсотковій ставці; i – короткострокова відсоткова ставка.

Для виведення функції сукупного попиту нам також необхідно ввести ринок грошей у наш аналіз. Представимо його через реальну пропозицію грошей:

$$M^s = \frac{M}{P} \quad (4)$$

та функцію попиту на гроші:

$$M^d = kY - hi \quad (5)$$

де, M – грошова маса; P – рівень цін; k – еластичність попиту на гроші за рівнем національного доходу; h – еластичність попиту на гроші за короткостроковою ставкою відсотка [5].

Виведемо тепер криву сукупного попиту. Цей «каркас» буде основою для аналізу впливу заходів бюджетно-податкової політики на економіку за різних теоретичних підходів. На рисунку 1 відображено ринок товарів, ринок грошей, функцію попиту на гроші і графік сукупного попиту.

На рисунку 1 економіка перебуває у стані (1) на початку трансформацій. Ціни поступово зростають до рівня P_1 , після чого потрібно з'ясувати, як зміниться випуск продукції. Так як ціни піднялись, реальна пропозиція грошей впала, що призвело до підвищення відсоткових ставок (3), внаслідок цього впав обсяг капітальних інвестицій (4) і, відповідно, сукупний попит (5). Все це призводить до зниження рівня випуску продукції до рівня Y_1 . У результаті подібних зміщень ми отримуємо криву агрегованого попиту (6), всі точки якої є продуктом синтезу товарного та грошового ринків. Кожна точка кривої сукупного попиту є точкою одночасної рівноваги товарного та грошового ринків. Крива сукупного попиту містить у собі довіру споживачів, інвестиційні очікування, урядові видатки, приватне споживання, капітальні інвестиції, інструменти монетарної політики, ставки податків, імпорт та експорт. З наведених схем видно, що фіскальна політика діє через ринок товарів, впливаючи на сукупні витрати. Урядові видатки сприяють зміщенню прямої сукупних витрат вгору, при цьому вмикається механізм дії фіскального мультиплікатора [10] – чим вища гранична схильність населення до споживання, тим сильніший ефект здійснюють бюджетні видатки. Підвищення

податкового навантаження, навпаки, пригнічує споживання і веде до зниження рівня випуску. Для подальшого аналізу зробимо нашу модель більш реалістичною. Для того, щоб зрозуміти, яким чином бюджетно-податкова політика дійсно впливає на економічну активність, необхідно ввести в аналіз криву пропозиції та ринок праці.

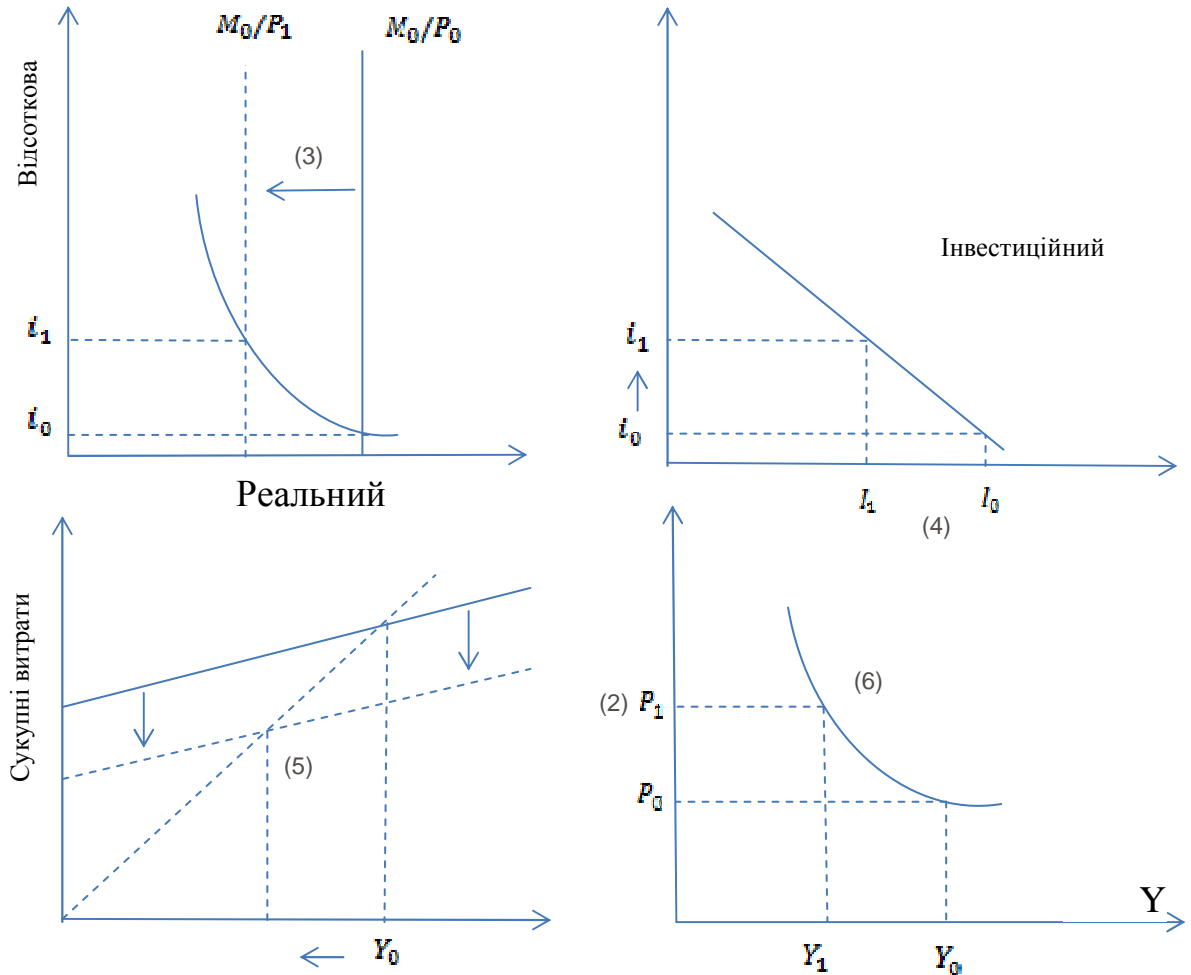

Рис. 1. Формування кривої сукупного попиту

Джерело: Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / П.В. Мельник, Л. Л. Тарангул, Д.М. Серебрянський та ін.; за заг. ред. Л.Л. Тарангул. – Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.

Аналіз руху кривої попиту без розгляду кривої пропозиції є малоінформативним, адже для формування дійсного випуску потрібні сили які задовольняють сформований попит – утворюють пропозицію. По суті, як буде показано далі, саме форма та характер руху кривої сукупної пропозиції є тим центральним моментом, що відрізняє розуміння державної фінансової політики в різних економічних концепціях. Попит не може бути безкінечним, рано чи пізно потреби стикнуться з обмеженнями виробничих потужностей – пропозицією. Стикаючись з обмеженістю ресурсів, ринкова система починає реагувати через ціновий механізм. Характеристики дії цінового механізму – це ще один елемент, який кардинально змінює підходи до фінансової політики в

різних економічних теоріях. На рисунку 2 представлено криві попиту та пропозиції, відображено дію цінового механізму стимулюванні попиту зі сторони держави.

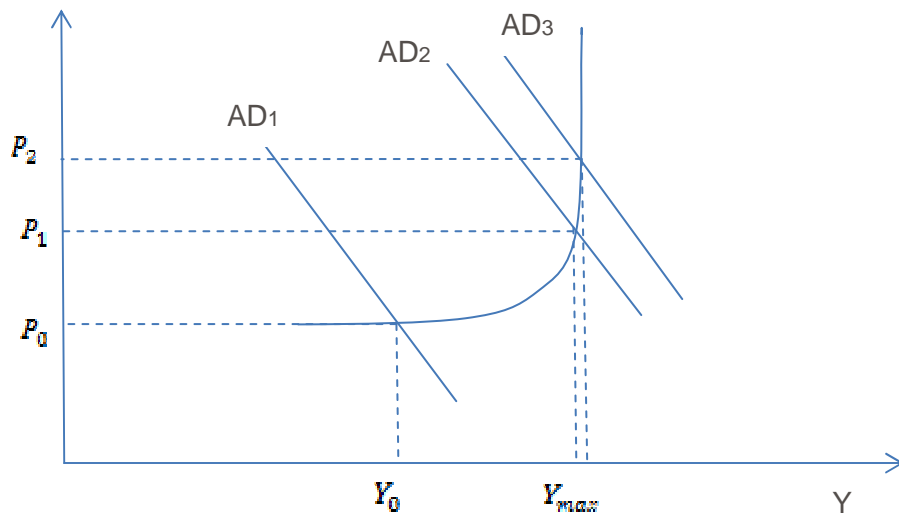

Рис. 2. Взаємодія попиту та пропозиції при стимулюванні бюджетно-податкової політики

Джерело: Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / П.В. Мельник, Л. Л. Тарангул, Д.М. Серебрянський та ін.; за заг. ред. Л.Л. Тарангул. – Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.

На наведеному вище рисунку зображено кейнсіанську криву сукупної пропозиції. Стимулююча бюджетно-податкова політика рухає криву попиту вправо, при цьому поступово підвищується випуск продукції. У певний момент час попиту стикається з обмеженнями пропозиції, і подальше зростання функції попиту не веде до росту випуску продукції, ростуть лише ціни. Проходячи точку Y_{max} економіка переживає «перегрів», після чого економіка переживає корекцію або рецесію. Завдання бюджетно-податкової та монетарної політики полягає у тому, щоб уникати перегріву економіки та утримувати її максимально довго біля точки максимального випуску, що також є точкою повної зайнятості.

Перейдемо до розгляду стимулюючих дій бюджетно-податкової політики з позиції класичної економічної теорії. Разом із тим, введемо в аналіз ринок праці та подивимось, як уявлення класиків про дію цінового механізму вплинули на формування функції пропозиції. Наголосимо ще раз, що саме дія цінового механізму і його вплив на ринок праці є центральними елементами, що визначають інтерпретацію бюджетно-податкових стимулів із позицій різних макроекономічних концепцій.

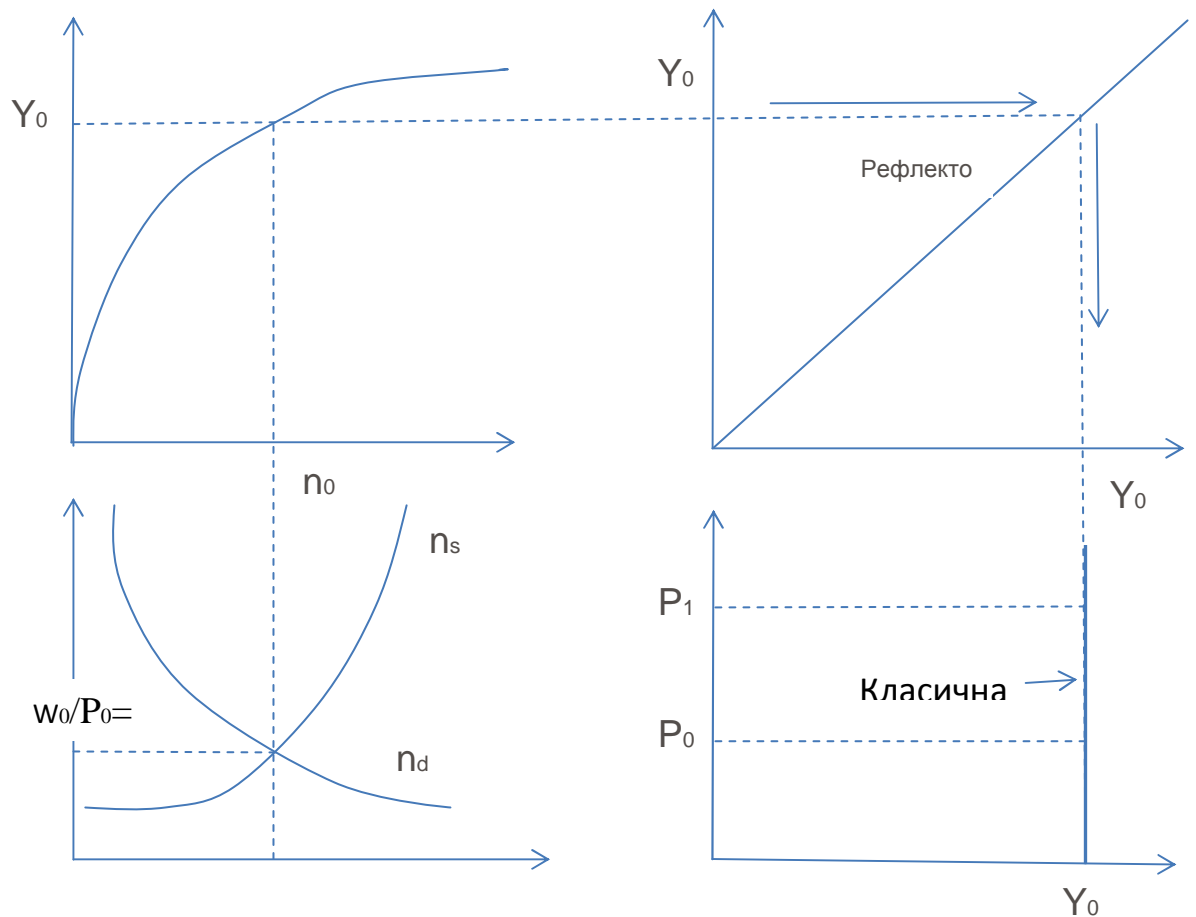

Рис. 3. Виведення класичної функції сукупної пропозиції

Джерело: Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / П.В. Мельник, Л. Л. Тарангул, Д.М. Серебрянський та ін.; за заг. ред. Л.Л. Тарангул. – Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.

Ринок праці, як і будь-який ринок, має свої закони попиту та пропозиції. Попит на робочу силу (n^d) підвищується, коли реальна заробітна плата знижується [11]. Відповідно, пропозиція робочої сили (n^s) зростає при зростанні реальної заробітної плати (рис. 3). Центральним припущенням класичної економічної теорії є цілковита гнучкість номінальних цін і заробітних плат. Тобто, якщо інфляція підвищується до, скажімо, 3%, номінальні зарплати також мають відповідно підвищитись. Таким чином, зі зміною цін реальна зарплата не змінюється. Така ж картина спостерігається і в разі росту номінальної заробітної плати. Використовуючи припущення про гнучкість цін та зарплат, а також виробничу функцію, яка має форму увігнутої вгору функції можна побачити, що класична функція сукупної пропозиції є вертикальною прямою (рис. 3).

Завдяки припущенням класичної концепції зміни цін не впливають на реальну заробітну плату і на реальні економічні зміни. У цьому випадку ми можемо говорити про нейтральність грошей, які не змінюють рівня зайнятості і, відповідно, не ведуть до росту випуску продукції, саме тому класична функція пропозиції є вертикальною прямою.

Перед переходом до безпосереднього аналізу впливу бюджетно-податкової політики на рівень випуску введемо графік, який поєднує процеси інвестування та заощаджень (функція IS), попиту та пропозиції на гроші (функція LM). Це дозволить прийняти до аналізу не тільки зміни на грошовому ринку, але і врахувати зміни в інвестиціях-заощадженнях. Модифікуємо і використаємо раніше отримані результати. З рівнянь (1,2,3) нам відомі такі тотожності:

$$Y = C + I + G + (Exp - Imp)$$

$$C = \bar{C} + aY + bW$$

$$I = \bar{I} - fi$$

Для спрощення моделі введемо з неї ефект багатства й експорт-імпорту, натомість введемо у функцію споживання ставку оподаткування, тоді:

$$C_t = \bar{C} + bY_D \quad (6)$$

$$Y_D = Y(1 - t) \quad (7)$$

де, C_t та Y_D відповідно – споживання після оподаткування і наявний дохід, а t – ставка податку.

Використовуючи нову функцію споживання, ми отримаємо наступний вираз сукупних витрат:

$$Y = (\bar{C} + bY(1 - t)) + (\bar{I} - fi) + G \quad (8).$$

Вирішуючи дане рівняння відносно ставки відсотка, маємо:

$$i = \frac{A}{f} - \frac{(1-b(1-t))Y}{f} \quad (9)$$

де, A – змінна, через яку позначено суму таких факторів, як довіра споживачів, очікування інвесторів та урядові видатки, $\frac{(1-b(1-t))}{f}$ – кут нахилу прямої IS. Якщо уважно відслідкувати виведення рівняння (9) поетапно, то можна помітити, що вираз $(1-b)$ є нічим іншим, як граничною схильністю до заощаджень (MPS). Проведені трансформації дозволяють перевести аналіз у координати (i, Y) , тобто ув'язати в єдине ціле рішення щодо заощаджень, інвестицій та рівень випуску за посередництва ставки відсотка. На рис. 4 наведено схему дії цього механізму.

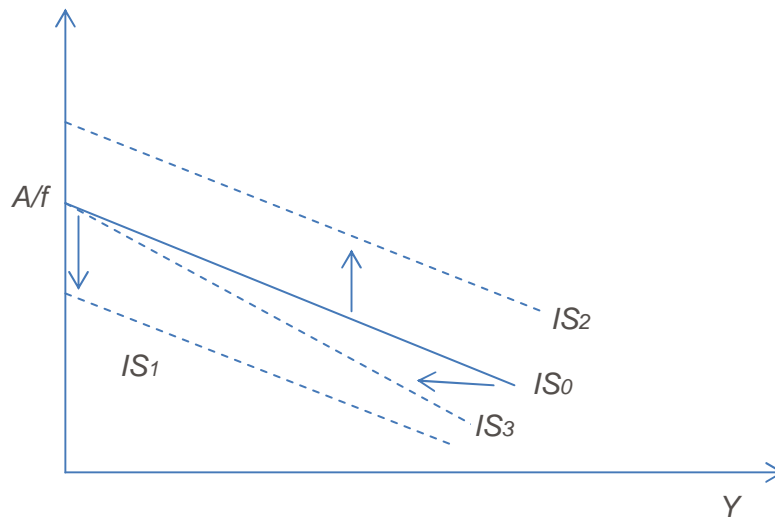

Рис. 4. Принцип дії IS прямої

Джерело: Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / П.В. Мельник, Л. Л. Тарангул, Д.М. Серебрянський та ін.; за заг. ред. Л.Л. Тарангул. – Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.

Усі точки IS прямої є точками рівноваги ринку товарів. Зміщення прямої вгору або вниз відбувається внаслідок збільшення або зниження довіри споживачів, очікувань інвесторів або урядових видатків. Кут нахилу прямої визначається схильністю населення до споживання-заощадження та величиною ставки відсотка. Підвищення податкового навантаження на споживачів веде до переходу прямої в положення IS_3 і до зниження рівня випуску.

Переведемо тепер в ту ж систему координат умову рівноваги на ринку грошей і утворимо єдиний графік. Для цього побудуємо пряму LM. Використовуючи рівняння (4) та (5) і вводячи умову рівноваги на ринку грошей ($M^s = M^d$), ми отримаємо наступний вираз, який також вирішуємо відносно відсоткової ставки:

$$\frac{M}{P} = kY - hi \rightarrow i = \left(\frac{k}{h}\right)Y - (1/h)\frac{M}{P} \quad (10)$$

де, $\frac{k}{h}$ – співвідношення граничних ефектів рівня доходу та відсоткової ставки на реальну кількість грошей і є кутом нахилу прямої LM; $-(1/h)\frac{M}{P}$ – від’ємне значення перетину прямої LM з віссю ординат; ця величина не має макроекономічної інтерпретації, але дуже важлива для розуміння того, куди рухається пряма при зміні рівня цін або грошової маси [6].

На рисунку 5 зображено LM пряму, всі точки якої відображають стани рівноваги на ринку грошей. Кут нахилу прямої зазвичай вважається фіксованим, оскільки величини k та h мало змінюються, принаймні у короткостроковому періоді. На рисунку 4 зображено зміщення прямою, спричинене змінами у рівні цін та грошовій масі.

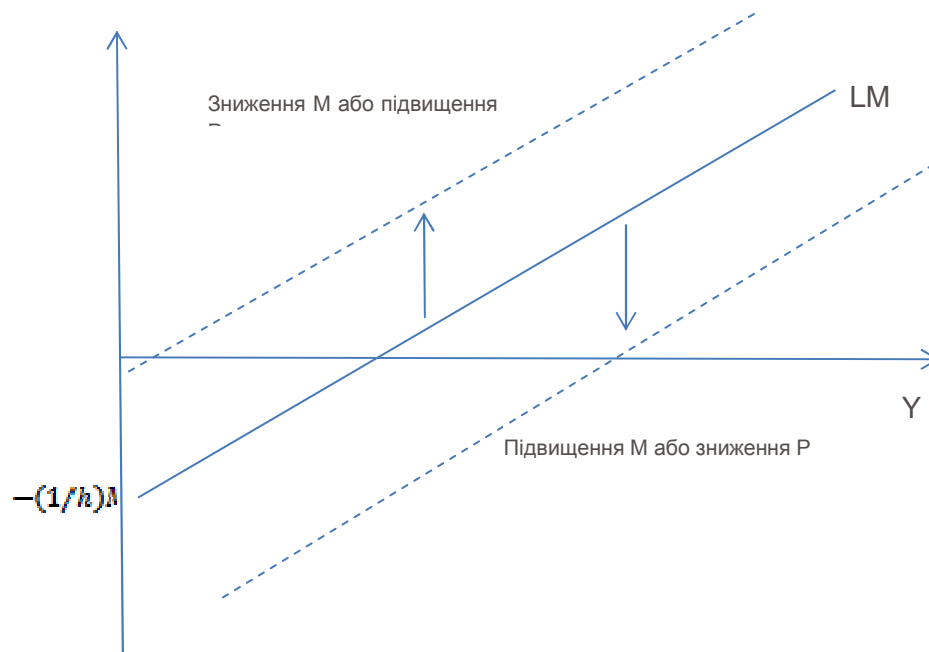

Рис. 5. Принцип дії LM прямої

Джерело: Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / П.В. Мельник, Л. Л. Тарангул, Д.М. Серебрянський та ін.; за заг. ред. Л.Л. Тарангул. – Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.

Отже, проаналізуємо вплив зміни бюджетних видатків на економіку в межах класичної економічної теорії. Відповідно до введених позначень припустимо, що у функції сукупних витрат (1) збільшується G , тоді ми спостерігатимемо наступний сценарій (рис. 6):

1. Підвищення G веде до зміщення прямої IS вправо, як це вже обговорювалось вище.

2. Внаслідок підвищення урядових видатків крива сукупного попиту також рухається вправо, нова рівновага встановлюється в точці $AD1$, однак форма класичної функції пропозиції веде до того, що підвищуються лише ціни до рівня $P1$, в той час як обсяг випуску продукції залишається незмінним.

3. Ріст цін знижує співвідношення (M/P) , таким чином зміщуючи пряму LM вліво. Рівновага в системі координат (i, Y) повинна відповідати рівновазі в системі (P, Y) , тому LM рухається вліво до того моменту, як рівновага в $ISLM$ моделі зупиняється на рівні випуску $Y0$. Фінальним результатом трансформацій є те, що відсоткова ставка встановлюється на новому, більш високому рівні – $i1$.

4. Так як рівновага утримується на рівні випуску $Y0$, то функція сукупних витрат не повинна зміщуватись. На ринку товарів відбуваються такі трансформації: приватне споживання C не змінюється, оскільки не змінився рівень доходів населення – зміщення Y не відбулось, а реальні зарплати залишились на тому ж рівні через гнучкість цін; капітальні інвестиції знизились, оскільки підвищилась ставка відсотка; урядові витрати підвищились за умови обговорюваної ситуації. Якщо загальне значення функції сукупних витрат не змінилось при зниженні капітальних інвестицій і підвищенні урядових видатків, тоді виходить, що ми спостерігаємо повну

компенсацію між наведеними компонентами. Має місце 100% ефект витіснення.

5. Загальний результат роботи класичної моделі полягає у наступному: підвищення урядових видатків не веде до підвищення рівня випуску продукції; в економіці не виникає мультиплікативний ефект через форму кривої сукупної пропозиції; немає змін у приватному споживанні; капітальні інвестиції знижуються через ефект витіснення; підвищується рівень цін; зайнятість не змінюється, оскільки реальна заробітна плата залишається на тому ж рівні.

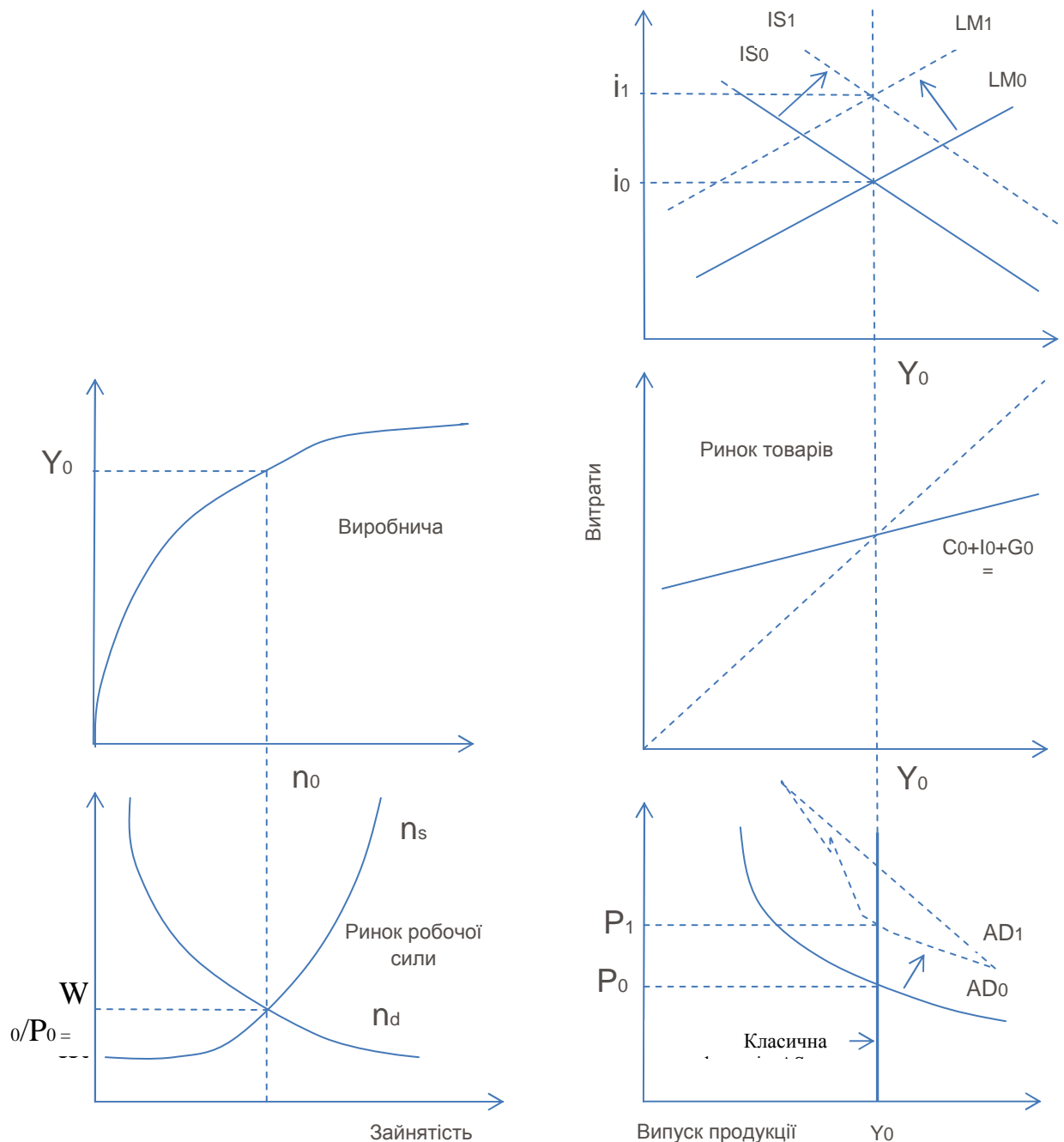

Рис. 6. Вплив урядових видатків на економіку в класичній економічній концепції

Тепер розглянемо приклад, коли уряд вирішив діяти через податкове навантаження для стимулювання економіки і знизив агреговану ставку податку (t). На рисунку 7 показано дію класичного економічного механізму при зниженні податкового навантаження. Загальна логіка та ж сама, що і в попередньому випадку. Відмінності полягають тільки в тому, що пряма IS не зміщується, а змінює кут нахилу на більш гострий внаслідок збільшення граничної схильності населення до споживання. Це призводить до відповідного зміщення кривої сукупного попиту. Сукупні витрати не змінюються: капітальні інвестиції знижуються, однак на цей раз балансує приватне споживання. Загальні висновки збігаються з попередніми для випадку стимулювання економіки через бюджетні видатки.

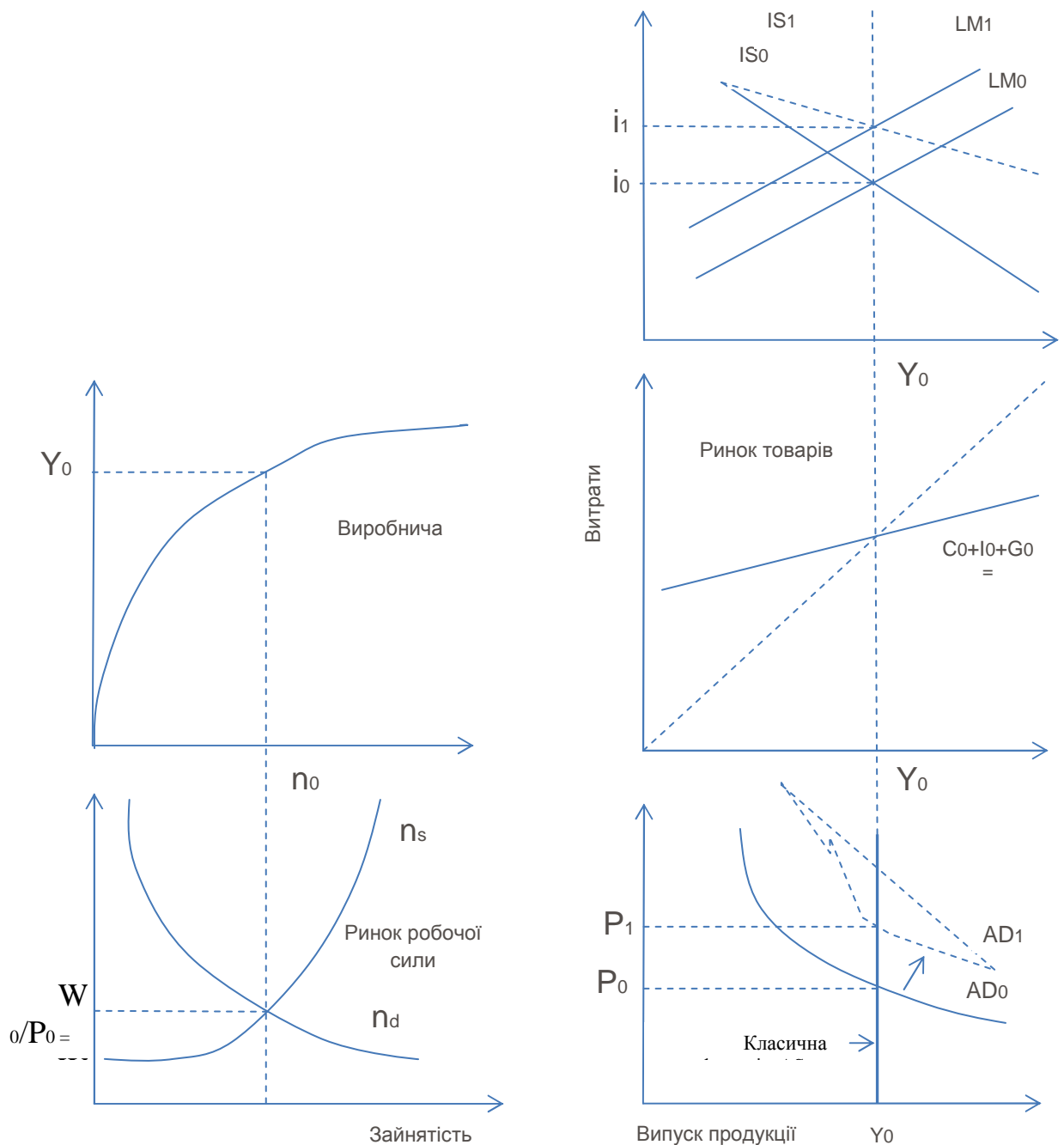

Рис. 7. Вплив зниження ставки оподаткування на економіку в класичній економічній концепції

Як видно із наведеного аналізу, класична концепція передбачає нейтральність фіскальної політики. Така позиція обумовлена специфічною формою кривої сукупної пропозиції та тезою про гнучкість цін. Насправді, якщо бути точним, то вертикальна пряма сукупного попиту є наслідком повної гнучкості цін та зарплат. Така позиція класиків обумовлювалась тим, що до кризи 30-х років економісти спостерігали планомірне зростання цін та зарплат, вони не стикались із явищами рецесії або стагфляції, відсутнє було поняття вимушеного безробіття. Однак кризові явища в економіці початку ХХ століття змусили вчених переглянути свої позиції.

Для пояснення деструктивних явищ, які прогресували в економіці США того часу, була розроблена кейнсіанська теорія, центральним постулатом якої була жорсткість, а не гнучкість номінальних зарплат в сторону пониження. Якщо попит на робочу силу вищий, ніж її пропозиція (економіка перебуває на підйомі), то номінальні зарплати коректуються пропорційно росту цін. Якщо ж попит на робочу силу нижчий за її пропозицію (економіка в стані рецесії), то коректування не відбувається, номінальні зарплати не знижуються. Введемо це припущення в наш аналіз і покажемо, як воно впливає на формування кейнсіанської кривої пропозиції (рис.8). Уявімо, що ціни підвищуються до рівня P_1 . Ми припускаємо, що зарплати пристосуються до нового рівня цін з певним лагом, якщо попит на робочу силу перевищує її пропозицію ($n_d > n_s$). Якщо ж $n_d < n_s$, тоді номінальні зарплати не будуть змінюватись. Оскільки після підвищення цін ми маємо реальну зарплату на рівні W_0/P_1 , то з графіку ринку робочої сили ми бачимо, що $n_d > n_s$. За нашими припущеннями, номінальна зарплата поступово зростає з рівня W_0 до W_1 , тобто реальна заробітна плата залишиться на тому ж рівні, що і до підвищення цін. При цьому ми повертаємось до стартової точки, де занятість і випуск продукції залишаються на початковому рівні. До цих пір ми повторюємо логіку класичної економічної теорії. Тепер подивимось, що відбувається з системою, якщо ціни знижуються до рівня P_2 . Реальна заробітна плата підвищується до рівня W_0/P_2 і утворюється ситуація, коли $n_d < n_s$, номінальні зарплати не коректуються. Як наслідок, утворюється безробіття; рівень зайнятості та випуск продукції знижується до рівня n_2, Y_2 . Для відображення ефекту падіння виробництва крива сукупної пропозиції повинна мати форму увігнутої вниз зростаючої функції, що і відображено в рисунку 8.

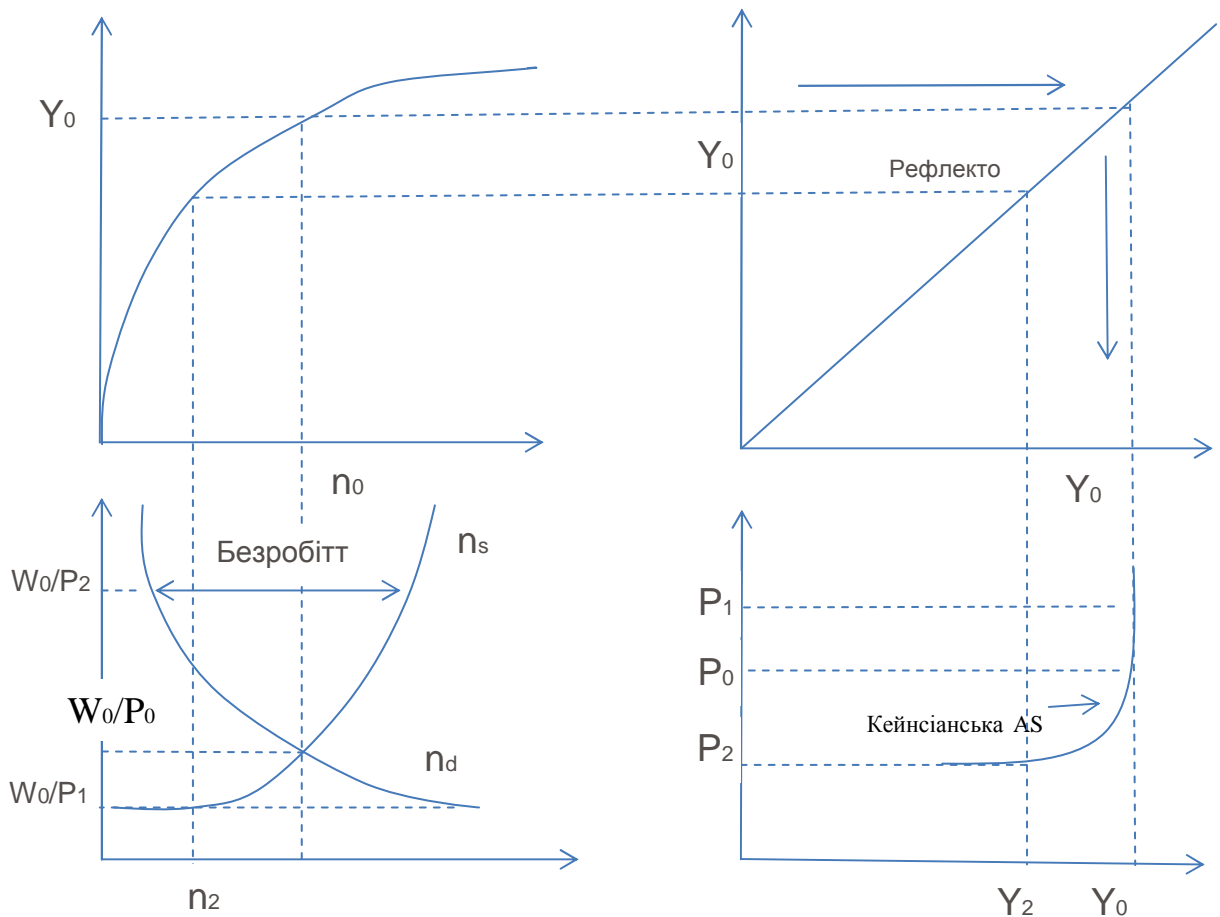

Рис. 8. Дія кейнсіанського економічного механізму

Джерело: Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / П.В. Мельник, Л. Л. Тарангул, Д.М. Серебрянський та ін.; за заг. ред. Л.Л. Тарангул. – Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.

Подивимось тепер на роль бюджетно-податкових стимулів в економіці з точки зору кейнсіанської школи. Припустимо, що уряд збільшив видатки бюджету (рис. 9). Як і в попередніх випадках, пряма IS рухається вправо, це призводить до руху вправо кривої сукупного попиту та підвищення цін до рівня P_1 , але завдяки специфічній формі кривої пропозиції підвищуються не тільки ціни але й рівень виробництва (Y_1). Пряма сукупних витрат також зміщується вгору для відображення росту доходу і, відповідно, сукупних витратів. При цьому потрібно зазначити, що зросли складові G та C функції сукупних витрат (приватне споживання є зростаючою функцією від наявного доходу), а складова I знизилась, оскільки підвищились відсоткові ставки. Тобто, ми знову спостерігаємо ефект витіснення, однак його кінцевий вплив тепер менший за інші складові витрат. На ринку праці ціни підвищились до рівня P_1 , однак номінальні зарплати не коректуються відповідним чином, так як пропозиція робочої сили (n_s) перевищує попит на неї (n_d) в обох положеннях W_0/P_0 та W_0/P_1 . Як результат, реальна заробітна плата знижується, за рахунок цього скорочується безробіття (зайнятість підвищилась до n_1) і підвищується рівень виробництва.

Для випадку зміни податкового навантаження загальний висновок залишається незмінним. При зниженні ставки оподаткування пряма IS_0 не зміститься вправо паралельно попередньому положенню, а змінить кут нахилу і стане прямою IS_2 . У подальшому економічний механізм діє аналогічно до випадку збільшення бюджетних видатків.

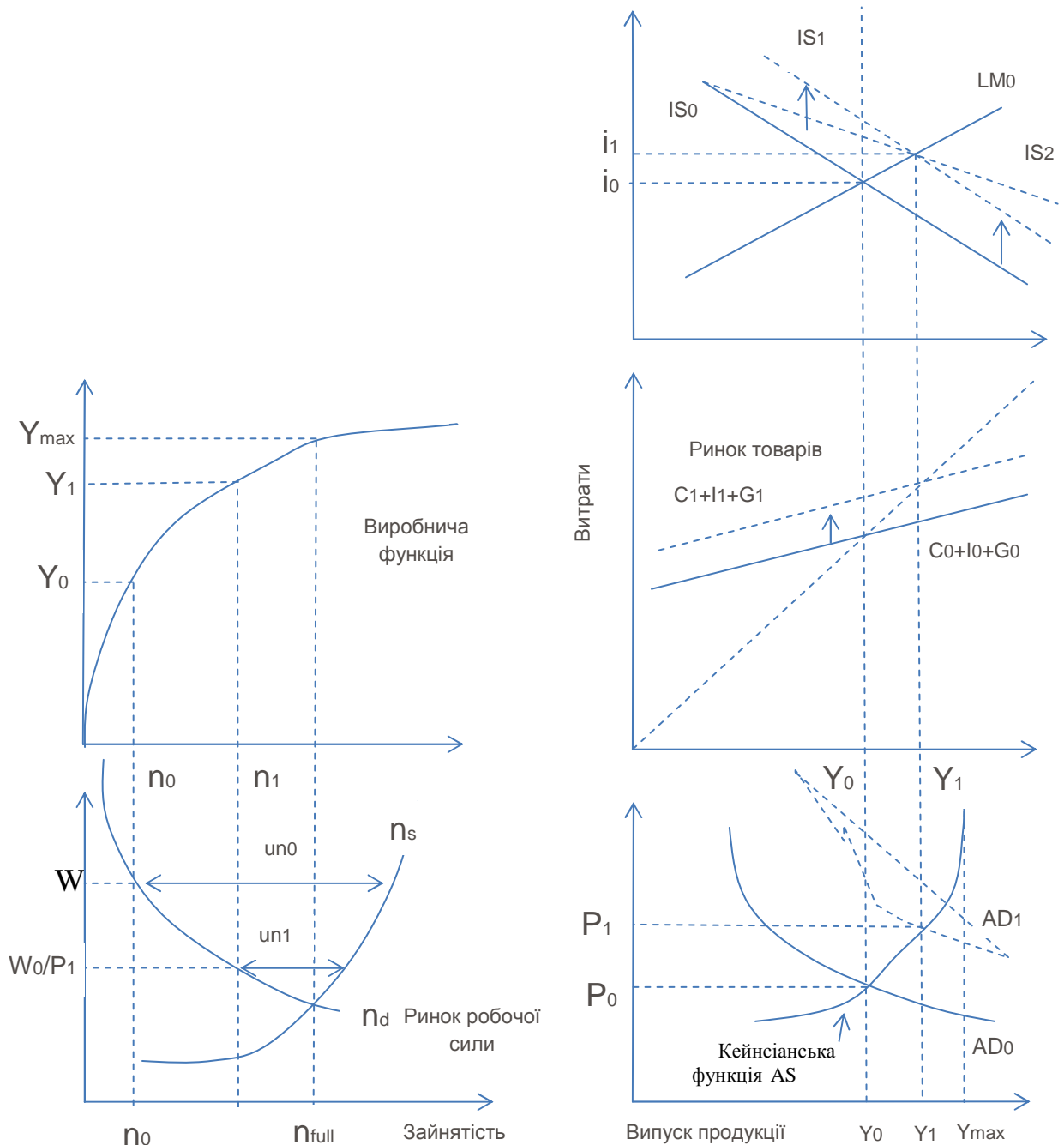

Рис. 9. Вплив урядових видатків та податків на економіку у кейнсіанській економічній концепції

Джерело: Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / П.В. Мельник, Л. Л. Тарангул, Д.М. Серебрянський та ін.; за заг. ред. Л.Л. Тарангул. – Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.

Отже, завдяки припущенням про жорсткість зарплат кейнсіанська теорія спростовує нейтральність фіскальної політики. Це відбувається внаслідок дії таких механізмів:

- завдяки підвищенню приватного споживання реалізується кейнсіанський мультиплікативний ефект;
- відсоткові ставки підвищуються внаслідок підвищення попиту зі сторони держави на фінансові ресурси для фінансування зростаючого бюджетного дефіциту;
- підвищення відсоткових ставок негативно впливає на приватні інвестиції, витісняючи їх;
- підвищується рівень цін;
- прискорення інфляції піддає ерозії реальну заробітну плату, оскільки номінальна заробітна плата не змінюється;
- завдяки пониженню реальної заробітної плати підвищується зайнятість.

Визнаючи дієвість фіскальної політики в регулюванні економічних циклів, кейнсіанська теорія відводить їй роль одного з інструментів «м'якого приземлення економіки». Як видно з форми кейнсіанської кривої сукупного попиту, постійне стимулювання економіки матиме спадаючий ефект, передусім через обмеженість виробничих можливостей. У результаті можна досягти «класичного» відрізка кейнсіанської кривої попиту, коли приросту виробництва не відбувається, зростають лише ціни. Така ситуація свідчить про перегрів економіки, потенційну можливість виникнення «мильних бульбашок» в економіці та подальшої рецесії. Тому фіскальна політика розглядається як засіб утримання економіки біля точки повної зайнятості якомога довше через стимуляційні та рестрикційні дії.

З часом кейнсіанський механізм перестав працювати і виникла нова неокласична теорія. Провідниками нової теорії були і залишаються Роберт Лукас, Томас Сарджент, Едмунд Фелпс, Роберт Барро, Джоанна Грей. Варто зазначити, що лише дві останні постаті в економічній науці поки що не отримали Нобелівську премію. Особливістю нової концепції було те, що значно більша увага приділялась очікуванням економічних агентів, невизначеності, інформаційній асиметрії; для аналізу використовувались більш складні методи аналізу часових рядів. Як буде показано нижче, центральною відмінністю нової концепції від попередніх в контексті графічного аналізу знову ж таки є форма і принцип дії кривої сукупної пропозиції [7].

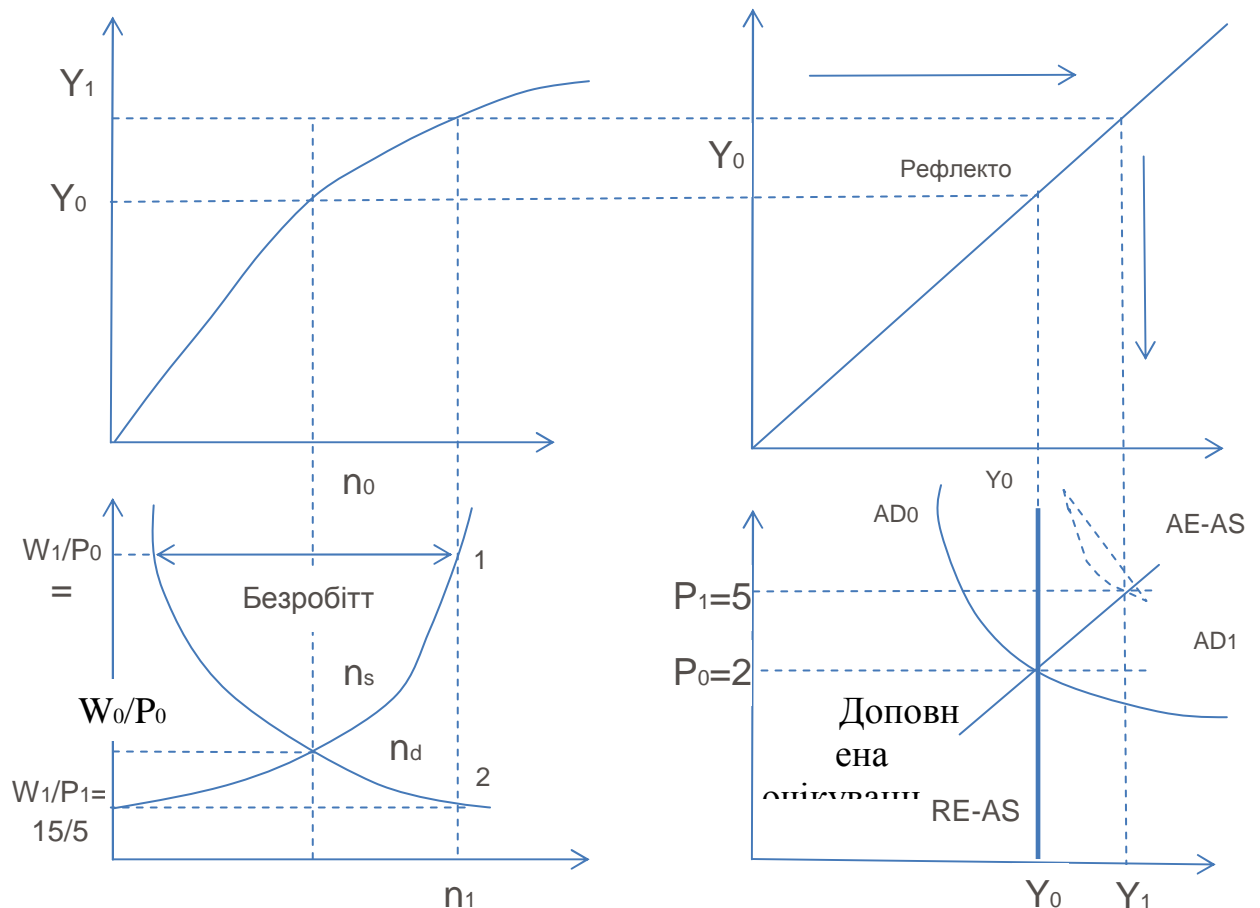

Рис. 11. Дія неокласичного економічного механізму

Джерело: Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / П.В. Мельник, Л. Л. Тарангул, Д.М. Серебрянський та ін.; за заг. ред. Л.Л. Тарангул. – Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.

Головним припущенням нової теорії була асиметрія в інформації, якої володіють працівники та роботодавці. Теорією передбачалось, що працедавці володіють повною інформацією про зміни в поточних цінах та номінальних зарплатах. Натомість, працівники не мають оперативної інформації про зміни цін та реальних зарплат, у них є інформація тільки про номінальну заробітну плату. У цьому сенсі інформація на ринку праці є асиметричною. Враховуючи ці припущення, виведемо криву сукупної пропозиції для теорії раціональних очікувань (рис. 11).

На початковому етапі економіка знаходиться на рівні випуску Y_0 , а рівень цін дорівнює P_0 . Для зручності прийемо початковий рівень цін рівним 2, а початкову номінальну зарплату – 12. Рівновага на ринку праці встановлена при рівні зайнятості n_0 .

Припустимо, що внаслідок певних дій щодо стимулювання попиту крива попиту зміщується вправо у положення AD_1 з відповідним підвищенням цін до $P_1=5$ та заробітної плати $W_1=15$.

Враховуючи припущення про те, що інформація асиметрична, роботодавці знають, що рівень цін виріс більше, ніж удвічі, але номінальні зарплати

приросли лише на 3 одиниці. Однак, робітники спостерігають лише зміни у номінальній зарплаті і вважають, що їх становище покращилось, оскільки номінальні зарплати зросли. Піддаючись хибним уявленням про зарплати, робітники підвищують пропозицію робочої сили.

Інформаційна асиметрія веде до підвищення попиту на робочу силу, оскільки роботодавці розуміють, що тепер платять 3 одиниці реальної зарплати (15/3) замість 6 (12/2). Таким чином, в рисунку 11 точка 1 вказує на те положення щодо реальної зарплати, де себе уявляють працівники, точка 2 вказує на положення, де насправді знаходяться реальні заробітні плати і яка відома роботодавцям.

Таким чином, складається ситуація, коли працівники підвищують пропозицію робочої сили, оскільки думають, що реальна заробітна плата зросла, а роботодавці підвищують попит на робочу силу, оскільки знають, що реальна заробітна плата знизилась. Все це веде до підвищення рівня зайнятості до точки n_1 .

Ріст рівня зайнятості веде до росту випуску продукції до точки Y_1 . З'єднуючи початкові та кінцеві точки перетину в лощині (Y, P) , отримуємо так звану «доповнену очікуваннями криву AS ».

Отримана крива сукупної пропозиції має позитивний кут нахилу, як і кейнсіанська функція пропозиції, і з неї також випливає, що уряд стоїть перед вибором: інфляція чи економічний ріст, як це було при кейнсіанській концепції. Тобто, на перший погляд здається, що різниця лише у логіці пояснення позитивного нахилу кривої сукупної пропозиції. Однак продовжимо наш аналіз. З рисунку 11 видно, що експансійна фіскальна політика матиме стимулюючий ефект, хоча ціни також будуть рости. З плином часу робітники (профсоюзи) мають збагнути, що насправді їх реальні заробітні плати впали, а не вирости. Іншими словами, робітники оновлюють свою інформацію, адаптують її та переглядають свої очікування. Після того, як інформація оновилась і було скоректовано погляди на реальну ситуацію на ринку праці, асиметрія зникає. Коли відбувається наступний етап стимулювання економіки через фіскальну політику, робітники (профсоюзи) вимагають укладення гнучких довготермінових контрактів для забезпечення сталого рівня реальної зарплати. У разі укладання таких контрактів, або відповідного реформування трудового законодавства зарплати втрачають свою жорсткість і крива пропозиції знову трансформується у вертикальну пряму (крива пропозиції, скоректована на раціональні очікування $(RE-AS)$). У нашому прикладі в рисунку 11 це рівнозначно підвищенню номінальної заробітної плати до 30 одиниць, реальна заробітна плата знову повертається до початкового рівня у 6 одиниць. Відповідним чином себе веде і зайнятість. Запропонована теорія раціональних очікувань поєднує в собі риси обох підходів: класичного та кейнсіанського. На першому етапі, коли існує значна інформаційна асиметрія і очікування робітників хибні, працює кейнсіанська модель – фіскальна політика є дієвим засобом стимулювання економіки через ціновий механізм. Після того, як уявлення робітників про стан ринку праці скоректовано і сформовано нові очікування щодо подальшої ситуації на ринку праці, починає працювати

класична концепція – і стимули фіскальної політики призводять тільки до підвищення рівня цін. Крива сукупної пропозиції, доповнена раціональними очікуваннями, також називається неокласичною кривою пропозиції. Економіки, що переживають перехід від позитивно нахиленої кривої пропозиції до її неокласичного варіанту, зазвичай мають такі риси: розвинуті об'єднання робітників, що можуть впливати на ринок праці і змушувати бізнес до укладання довгострокових контрактів; інтегрований та ефективний ринок облігацій, який вчасно та якісно сигналізує про очікуваний рівень інфляції [8].

Як було показано, ми знову повернулись до поняття нейтральності фіскальної політики. Якщо бути точнішим, то неокласична теорія стверджує скоріше неефективність стимулювання сукупного попиту, ніж застосування фіскальних стимулів. Логічним висновком такого підходу є те, що в стимулювання потребує не сукупний попит, а пропозиція. Саме тому цю концепцію ще називають «економікою сторони пропозиції» (*supply-side economics*).

Рецептами стимулювання економіки від неокласичної теорії є: значне зниження податку з персональних доходів; рішуче зниження податків на доходи бізнесу або ж корпорацій; тотальна дерегуляція бізнесу. З огляду на тему нашого дослідження, особливий інтерес для нас представляють перші два інструменти.

Через технічні проблеми, які також відомі як проблеми ідентифікації неможливо однозначно віддати перевагу одній із концепцій. Одні й ті ж явища можуть бути однаково добре пояснені при застосуванні обох підходів. Тому в останні два десятиліття в академічній та політичній спільноті все частіше застосовується так званий «синтез парадигм». Згідно з цим синтезованим підходом, кейнсіанські рецепти застосовуються для короткострокового стимулювання економіки, заходи щодо стимулювання сукупної пропозиції мають на меті забезпечення економічного росту в довгостроковій перспективі. Яскравим прикладом такого підходу є дії країн-членів ОЕСР у відповідь на фінансово-економічну кризу 2008-го року, коли застосовувались заходи, рекомендовані обома економічними концепціями [9].

Висновки. Проведений аналіз ролі бюджетно-податкових важелів у різних макроекономічних концепціях говорить проте, що в сучасних умовах вони розглядаються як важлива складова короткострокового та довгострокового стимулювання економіки. Важливим питанням для визначення складу даних важелів та передбачення характеру їх впливу на економіку є природа економічних відносин в країні й особливо на ринку праці. Якщо на ринку праці має місце жорсткість зарплат, надлишок робочої сили, слабе трудове законодавство, тоді економіка є кейнсіанською і прийнятними є дії щодо стимулювання сукупного попиту. Якщо зарплати гнучкі, в країні діють потужні професійні об'єднання, є ефективний ринок облігацій, незаангажовані органи статистики та ЗМІ, рівень освіти населення досить високий, присутній високий потенціал інноваційної діяльності, тоді більш ймовірним є неокласичний тип економіки і засоби стимулювання повинні орієнтуватись на сторону пропозиції.

Визначення типу економіки України та ефектів фіскальної політики в ній потребують окремого широкого дослідження. На деяких питаннях з цього напрямку ми зосередимо увагу в подальшому. Однак, загальноприйнятим є підхід, коли економіки, що розвиваються, вважаються кейнсіанськими. Ми також близькі до цієї думки, але це не означає, що дії фіскальної політики повинні зводитись до стимулювання попиту. Цей підхід є вузьким, вважаємо за доцільне застосування синтезованого підходу, який дозволяє покращити довгострокові перспективи економіки.

Список використаних джерел

1. Tanzi V., Zee H. H. Fiscal Policy and Long-Run Growth / V. Tanzi, H. H. Zee // IMF Staff Papers. – Vol. 44. – No. 2. – 1997. – P. 179–209.
2. Blanchard O., Dell’ariccia G., Mauro P. Rethinking Macroeconomic Policy / O. Blanchard, G. Dell’ariccia, P. Mauro // Journal of Money, Credit and Banking. – Vol. 42. – Issue Supplement s1. – 2010. – P. 199–215.
3. Allsopp C. The Macroeconomic Role of Fiscal Policy / C. Allsopp // Oxford Review of Economic Policy. – Vol. 21. – Issue 4. – 2005. – P. 485–508.
4. OECD Economic Outlook, Interim Report March 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Publication/index.htm>.
5. Macroeconomics: Principles, Applications, and Tools (5th Edition) / A. O'Sullivan, S. Sheffrin, S. Perez – Prentice Hall, 2006. – 448 p.
6. Dynamic Macroeconomic Theory / T.J. Sargent – Harvard University Press, 1987. – 384 p.
7. Sargent T.J. Rational expectations and the theory of economic policy / T.J. Sargent, N. Wallace// Journal of Monetary Economics. – Vol. 2. – Issue 2. – 1976 – P. 169–183.
8. Gordon R. J. U.S. Economic Growth since 1870: One Big Wave? / R.J. Gordon // American Economic Review. – Vol. 89. – Issue 2. – 1999. – P. 123–128.
9. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, Д.М. Серебрянський та ін.; за заг. ред. Л.Л. Тарангул. – Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.

Подано до редакції 07 вересня 2012 року

Жовнер В.В.

Бюджетно-налоговые рычаги в макроэкономических концепциях стимулирования экономического роста

В статье анализируется место бюджетно-налоговых рычагов в различных макроэкономических концепциях. В частности, уделено внимание классическому, кейнсианскому и неоклассическому подходам. Автор делает вывод о том, что характер влияния фискальных рычагов на экономическую активность в Украине будет зависеть от формы кривой совокупного спроса, идентификация которой является важной задачей для последующих исследований.

Ключевые слова: *классическая экономическая концепция, кейнсианство, неоклассика, рациональные ожидания, кривая совокупного спроса.*

Zhovner V.V.

Fiscal levers in the macroeconomic frameworks of economic growth stimulation

The article examines the place of fiscal instruments in various macroeconomic concepts. In particular, the attention paid to the classical, Keynesian and neo-classical approach. The author concludes that the nature of fiscal leverages impact on economic activity in Ukraine will depend on the shape of the aggregate demand curve, the identification of which is an important task for future research.

Key words: *classical economic concept, Keynesian, neoclassical, rational expectations, the aggregate demand curve.*

Жовнер Вікторія Володимирівна – аспірантка кафедри фінансів Національного університету державної податкової служби України.

УДК: 351.713

Журавський В.Л., Касьяненко М.М.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті досліджуються сучасні тенденції та підходи до модернізації державного управління, розкриваються основні засади модернізації державної податкової служби як суб'єкта державного управління.

Ключові слова: модернізація, податкова служба, державне управління, реформування.

Постановка проблеми. У своєму розвитку Україна вже пройшла етап становлення незалежної держави, первинного формування демократичних інститутів і ринкової економіки. Водночас, слід визнати, що побудована в Україні політична та економічна системи є малоефективною. Причиною цього є відсутність цілої низки інституційних та структурних реформ, які були більш-менш успішно реалізовані іншими країнами. Україна до цього часу не спромоглася завершити якісну трансформацію політичної та економічної системи. Саме тому держава сьогодні потребує масштабної модернізації всіх сфер життя. Успішна модернізація країни є запорукою її динамічного та демократичного розвитку. Такий розвиток приведе до скорочення відставання України від розвинутих країн світу та закладе підвалини до постійного оновлення в майбутньому. Саме модернізація створює підвалини для технологічного оновлення суспільства, адже в іншому випадку в країні просто відсутній реальний запит на масштабне впровадження інновацій.

Модернізація – це, перш за все, комплексний процес реформування наявних та створення нових політичних, правових, економічних та суспільних інституцій, а також запозичення тих культурних норм, які відповідають кращим стандартам і цінностям розвинутих демократичних країн. Важливим елементом такої модернізації є докорінна зміна формату спілкування держави та громадян. Тому в цьому контексті ключовим завданням модернізації є забезпечення раціональної організації державних інститутів. Така раціоналізація створює умови, за яких суспільство отримує реальні можливості покращувати політичну, управлінську та судову еліти, а відтак і покращувати державну політику та розвиватися. Саме тому реформа інституційної організації держави та територіального самоврядування є найважливішим інструментом реалізації Стратегії модернізації України як такої [1].

Адміністративна реформа за своєю суттю має стати комплексом узгоджених між собою заходів, спрямованих на підвищення рівня управління життєво важливими процесами в державі та суспільстві, на підвищенні спроможності державного апарату забезпечувати функціонування й розвиток держави. Ключовими елементами адміністративної реформи є модернізація інституціональної структури і системи органів виконавчої влади та їх персоналу. Зазначені напрями реформи об'єднує принцип розмежування